

„Úgy sétálok a történelemben, ahogy a mindennapi életben.”

Interjú Péter Katalinnal 75. születésnapja alkalmából

□ Diákkoromban, majd azután is, hogy kollégák lettünk, sokat beszélgettünk, így az elmúlt években, évtizedben elég jól megismertük egymást. Ezért néhány kérdésem talán furcsának tűnhet, de talán így, a riporter és a riporter-alany szerepébe bújva is sikerül folytatni korábbi, kötetlen beszélgetéseinket. Először a gyökerekről kérdezem: hol, milyen családban nőtt fel?

Budapesten, egy diakonissza házban nőttem fel, közel a Városligethez, mert amikor születtem, apám ott volt lelkész. Akkor költöztünk oda, amikor az otthonunkat a háború alatt bombatalálat érte. Az otthon több épületből állt, kórház is tartozott hozzá, nagy kerttel. Most ez a Schweitzer öregotthon a Hermina úton. Egészen 1949-ig ott éltünk, vagyis 12 éves koromig. Nagyon sokféle embert ismertem meg, mintegy száz diakonissza élt ott. Abban a közegben tettem szert arra a nagyon hasznos tapasztalatra, hogy nem lehet mindenkinek a kedvére tenni. Gyermekkorom egyik nagy emléke volt, hogy az, ami az egyik testvérnek nagyon jó volt, és megdicsért érte, azért a másik biztosan leszidott. Vagyis már nagyon korán megtanultam, hogy nem lehet úgy élni, hogy az mindenkinek jó legyen. A lényeg, hogy az ember saját magának feleljen meg. Ezt persze csak most tudom így megfogalmazni, erre akkor nem gondoltam.

□ Melyek az első iskolai emlékei? Szeretett iskolába járni? Volt kedvenc tantárgya vagy tanára?

Iskolába a közelbe jártam, a Damjanich utcai gyakorlóiskolába. Nagyon szerettem. Úgy tudom, nagyon jó iskola volt, kis létszámú osztályokkal. Ketten voltunk a legjobb tanulók az egyik barátommal, Tompa Lacival. Tizenketten jártunk egy osztályba, és a tanárok tudták, hogyan éreztessék velünk a sikert. A lányok ültek az egyik sorban, a fiúk a másikban. A jobb oldalon én ültem az első padban, a másik oldalon Tompa Laci, ami kifejezte a státusunkat. Az iskola a Városliget közelében volt, így tanítás után sokat játszottunk ott. Ezen kívül olvasni is nagyon szerettem. Kezdetben mindent, amit a szüleim könyvespolcán találtam, kézbe vettem, de aztán hamar elvarázsolt a történelem. Kedvenc tantárgyam az iskolában nem igazán volt, de érdekelni mindig a történelem, és sajnos csakis a történelem érdekelt. Nyilván egy olyan ember, aki felnőtt fejjel dönti el, hogy mi legyen belőle, sokoldalúbbá válik annál, aki már nyolcéves korában, de azt végül is nem lehet tudni, hogy melyik a jobb út, ki lesz boldogabb az életben.

❑ És azt is tudta már ekkor, hogy történész szeretne lenni? Mit gondolt gyerekként, mivel foglalkoznak a történészek?

Tudtam, milyenek a történészek, mert egyszer, még elemiben vitába keveredtem a tanító bácsival arról, hogy az Árpádoknak volt-e a kisujjuk és a gyűrűsujjuk között egy saskarom. Én tudtam, hogy ez így volt, mert olvastam Makkai Sándor egyik könyvében. Amikor ezt az iskolában elmeséltem Cseh bácsinak, a tanítónknak, kiderült, hogy ő erről nem tud, és ez engem nagyon megrázott. Nem értettem, hogyan lehetséges, hogy amit én egy könyvben olvastam, arról egy tanárom, akiben bízam, azt állítja, nem igaz. Otthon a szüleim megkérdezték, mi bánt. Mikor elmeséltem, kiderült, hogy szerencsém van, mivel a karmos könyv szerzője, Makkai Sándor éppen a szomszédos kórházban feküdt, így apám átvitt hozzá. Jót beszélgettünk, és számomra akkor vált világossá, hogy a történelem nem tőlünk függetlenül létezik, hanem kutatni kell. És ha közben az ember új iratokat talál, akkor azok alapján új történeteket ír. Ma már úgy mondanám, hogy nem egyetlen történelem létezik. A témára visszatérve, akkor ilyennek képzeltem el egy történészt, ami nem volt egészen reális, mert Makkai Sándor református püspök volt, és valójában szépíró. Mivel azonban nagyon sok történelmi regényt írt, jártas volt a történelemben. Legnagyobb meglepetésemre később a fia, a rá megtévesztésig hasonlító Makkai László lett az első főnököm a Történettudományi Intézetben.

❑ Vagyis mondhatjuk, hogy ennek a gyermekkori élménynek a hatására lett történész?

Pontosan. Ekkor kezdődött az egész, nyolcéves koromban. Ekkor, a Sándor bácsival folytatott beszélgetések hatására határoztam el, hogy „kutató történész” leszek. Ugyanis ő azt mondta nekem, hogy ilyen kutatásokat bárki végezhet. Közben többféle lehetőség is felmerült a jövőmmel kapcsolatban. Két tanár is megkereste a szüleimhez, javasolta, hogy foglalkozzak azzal a tantárggyal, amelyet ők tanítottak; az egyik az orosz volt, a másik, azt hiszem a földrajz, de nem emlékszem, mert egyik sem érdekelt. Kijelentettem apámnak: „Én nem változtatok pályát.” És nem bántam meg.

❑ Hogyan került a debreceni egyetemre? A tanárai közül kik befolyásolták a gondolkodását leginkább?

1949-ben, amikor apámat kinevezték püspöknek, Debrecenbe költöztünk. Ott fejeztem be az általános iskolát, ott jártam gimnáziumba, az akkoriban államosított reformátusba, és ott kezdtem egyetemre járni. A baj csak az volt, hogy a történelem mellé a földrajzot is fel kellett vennem. Ettől nagyon szenvedtem, annak ellenére, hogy a geológia professzor csodálatosan adott elő. Mégsem tudtam megszeretni a földrajzot. A történelmet annál jobban élveztem. Elsőéves koromban kiírtak egy pályázatot *Pannonia Superior őslakói* címmel. Magától értetődőnek tartottam, hogy megírom a dolgozatot. Mivel azonban megnyertem a pályázatot, ott ragadtam az ókorban, és ez okozott némi bonyodalmat.

Ezért nem lettem például az ekkor Debrecenben oktató Szabó István tanítványa. A szakdolgozatomat a verespataki viaszablákról írtam.

□ Hogyan és mikor kezdett el érdeklődni a kora újkor iránt?

Az egyetem után, 1959-ben a Történettudományi Intézetbe kerültem, ahol felajánlották, hogy válasszak magamnak témát. Ismét szerencsém volt, mert egy szobába kerültem, és így nagyon korán megismerkedtem Szűcs Jenővel, akivel remekül lehetett beszélgetni. Korábban már olvastam a középkori városokról szóló könyvét, melyben azt írta, hogy a 16. század fordulóján a városok fejlődése megakadt, így a magyarországi térségben a mezővárosok vették át azt a kultúra-szervező szerepet, amit a városoknak kellett volna játszaniuk. Így elhatároztam, hogy a 16. századi mezővárosokkal fogok foglalkozni.

□ Milyen volt akkoriban a hangulat a Történettudományi Intézetben? Kik voltak az Ön számára fontos, meghatározó egyéniségek?

Az intézet híres volt a nyitottságáról. Mint mondtam, 22 évesen kezdtem el itt dolgozni, de magam választhattam témát. Három évvel '56 után már egy konszolidáltabb periódusban jártunk. Benda Kálmán ekkor már visszakerült, közeli barátságba kerültünk, mindig számíthattam rá. Vele meg tudtam beszélni a kutatásaimat, a terveimet, mindent. Itt dolgozott Mályusz Elemér, aki kevésbé volt nyitott egyéniség, de emlékszem, egyszer eljött velem ebédelni a „hodályba”, ami nagy dolognak számított. Ez akkoriban történt, amikor nem tudott olvasni, és engem osztottak be, hogy olvassak fel neki. Makkai László és egy időben Kosáry Domokos is itt dolgozott. Mindketten nagyon kellemes emberek, nagy tudósok és szellemes partnerek voltak. Azok közül, akik távolabbi témákat kutattak, meg kell említenem Ránki Györgyöt. Széduletes munkabírása és széles látókörű gondolkodása nagy hatást gyakorolt rám. Összességében véve ez az időszak nagy korszaka volt az intézetnek.

Más területekről Klaniczay Tibor, ez a nagy tudós és elbűvölő egyéniség jut elsőként az eszembe. Első találkozásunktól, a '60-as évek elejétől kezdve csodáltam. Sok ötletet és témát köszönhetek neki. Ebbe a sorba tartozik az etnográfusból lett történész, Veress Éva is. Nála érdekesebben senki sem tudott beszélni a 16. századbeli falvak életéről. Bizonyára páratlan fantáziája és sokoldalúsága tette képessé erre. Ő is nagy hatással volt rám.

□ Hogyan fogadták élete első tanulmányát, és Ön melyiket tekinti a legsikeresebbnek vagy a legvitatottabbnak?¹

Épp a mezővárosokhoz gyűjtöttem anyagot, amikor rátaláltam Miskolczi Csulyak István református prédikátor naplójára. Azt hittem, ismeretlen. Később aztán kiderült, hogy nem az, de mégis ennek apropóján született az első

¹ Péter Katalin könyveinek bibliográfiája az interjú végén található. (A szerk.)

tanulmányom Olaszliszkról,² ahol Csulyak egy ideig prédikátor volt. A szabad szőlőkről szóló másik korai tanulmányom³ pedig annak köszönhető, hogy szeretek összeírásokat olvasni, korabeli névsorokat, a telkekkel együtt. Egyszerűen szórakoztat azon gondolkodni, hogy mi van ezek mögött a listák mögött. Akkor is ilyen névsorokat olvastam, és feltűnt, hogy bizonyos nevek két névsorban is szerepeltek, a dézsma- és a szabad szőlőjegyzékben is. Ezek a témák persze a szélesebb közönség számára nem igazán érdekesek. A sikert és a vitákat egyaránt a Báthory Erzsébetről szóló könyvnek köszönhetem, noha ezt a munkámat szeretem a legkevésbé.⁴ De ragyogó ajánlatot kaptam a kiadótól, és a könyv végül valóban nagy feltűnést keltett, mindenhol írtak és beszéltek róla. Valószínűleg maga a jelenség érdekes, így a könyvből 77 ezer példány kelt el, a témáról pedig több filmet is forgattak. Akkor eldöntöttem, hogy nem leszek Báthory Erzsébet révén világhírű, ezért nem vettem részt egyik forgatókönyv írásában sem. Egyszerűen azért, mert noha időközben megkedveltem a témát, valahogy mégis idegen maradt számomra az egész.

□ Mikor volt alkalma először külföldi konferencián részt venni, és milyen ismeretsegeket köszönhet ezeknek?

A '80-as években, amikor a reformációval foglalkoztam, sokat jártam külföldi konferenciákon. A legmozgalmasabb a Luther-év volt 1984-ben, akkor egy év alatt hatszor jártam Kelet-, és hatszor Nyugat-Németországban. Az amerikai gépről leszállva pedig egyenesen Nyírbátorra utaztam vonattal. A konferenciákon szerzett ismerősök közül Robert Scribner volt rám a legnagyobb hatással. Tőle kaptam életem legnagyobb virágcsokrát.

□ Miért a kora újkort választotta kutatási területének? Mit lát benne különlegesnek? És miért tekintik egyáltalán külön korszaknak?

Mint már említettem, a Szűcs Jenővel folytatott beszélgetések irányították a figyelmemet a kora újkorra, ő szeretettette meg velem. Ránki György egyszer felvetette, hogy át kellene mennem a 20. századra, amire én szerencsére azonnal rávágtam: „De hát én tudok latinul!” Értette a választ: azt mondta, ez a karrierembe fog kerülni. Ennyiben maradtunk. Nem érdekelt a 20. század, és a politikálástól is elzárkóztam.

Visszatérve a kora újkorra: azért önálló korszak, mert a 15-ről a 16. századra minden megváltozik. Még az írás is, az emberek elkezdnek egészen másként írni. A következő nagy változás a 18. század során zajlott le, amit én már egy másik korszaknak tartok. Amikor például a gyermek témával foglalkoztam, az volt az érzésem, hogy ekkor a gyerekekkel való kapcsolat jellege is megváltozott.

² Péter Katalin 1961: Egy hegyaljai mezőváros harca az örökös jobbágyság ellen (Olaszliszka küzdelme földesuraival a XVII. században). *Történelmi Szemle* (4.) 4. 427–441.

³ Péter Katalin 1964: Szabad és dézsmás szőlők Zemplén megyében a XVII. században. *Agrár-történelmi Szemle* (6.) 1–2. 170–188.

⁴ Péter 1985a.

Nem hiszek abban, hogy a szülők az egyik korszakban jobban szerették volna a gyerekeiket, mint a másikban. A szülői szeretet és gondoskodás nem tanult dolog. Biztosan vannak kivételek, de az, hogy az ember törődik a gyerekeivel, alapjában véve biológiai jelenség. Mégis, a törődés módja minden korban más, és a 18. században mintha kissé merevebb lett volna. Korábban az emberek sokkal inkább részt vettek egymás életében. Ez persze csak Magyarországra érvényes, Franciaországban például nyilván az 1789-es forradalomig van értelme kora újkorról beszélni. És természetesen most csak Európáról beszélünk.

□ A magyar történelemről mindig európai kontextusba ágyazva írt, jóllehet az ország a 16–17. században sajátos helyzetben volt, gondolok itt elsősorban az ország megosztottságára a török hódítás alatt, és ennek következményeire. Emiatt a magyar kora újkorral foglalkozó szakembernek szintén egyedi a helyzete? Mennyire igényel ez – például a sokat emlegetett forráspusztulás miatt – más látásmódot és módszereket?

Mennyiségileg mi is sok forrással rendelkezünk, csak ezek más jellegűek. Másként kell rekonstruálni annak az életét – például az Esterházy-könyvem esetében – akinek fennmaradt a naplója vagy a levelezése, és másként annak, aki nem hagyott maga után ilyen személyes iratokat. És nem feltétlenül könnyebb feladat az előbbi, mert személyes források nélkül – ami nálunk gyakran előfordul – nem kell figyelmem az illető személyes történetére, hanem megírhatom a saját elképzeléseim alapján.

Magyarországgal kapcsolatban azonban nagyon megdöbbenem azon, hogy az országot sok történész nem tekinti Európa részének. Ezzel akkor szembesültem, amikor a gyerek-témán dolgoztam. Olvastam a szakirodalmat, és Magyarországot egyszerűen sehol sem találtam. Mintha a kora újkori Magyarországon nem is léteztek volna gyerekek. Aztán szép lassan rájöttem, hogy az ő szemükben Magyarország nem Európa része. Furcsa érzés volt, ráadásul a konferenciákon, és a személyes beszélgetések során is tapasztaltam azt a nyugati attitűdöt, hogy náluk valahogy minden másképp történik, mint nálunk.

□ A kora újkori magyar történelem számos területével foglalkozott már, de úgy tűnik, hogy kedvenc témája a jobbágyság, mely újra és újra felbukkan a pályája során: kezdetben az örökös jobbágyságról írt, de szövegeinek később is – függetlenül az aktuális témától – gyakori szereplői a parasztok. Ráadásul jelenleg is egy, a jobbágyságról szóló könyvön dolgozik. Ennyire érdekli Önt ez a téma?

Egyfelől a téma összetettsége és a kutatás bonyolultsága izgat. Másfelől engem az egyszerű emberek élete érdekel. Ez talán abból is eredhet, hogy apai nagyapám, egy egyszerű falusi ember, emberileg nagy hatást gyakorolt rám. Gyerekkoromban gyakran meglátogattuk, és tetszett, hogy az a világ annyira más-milyen. Emellett szerepet játszhat ebben a népi írók érdeklődéséhez hasonlitos, értelmiségi attitűd is, ami nálunk szintén családi vonás. Igaz, belőlem nem író lett, ahogy Szabó Istvánból sem – ennek az okairól egykor vita is zajlott –,

mivel én is a történelemhez vonzódtam. Azt hiszem, nagyon sok múlik az ember érdeklődésén és adottságain, ám ezeket nem feltétlenül tudja megmagyarázni.

□ Milyen műfajt vagy szerzőket szeret olvasni az egyszerű emberekről, vagy másként fogalmazva, a népi kultúráról?

Antropológiát szeretek olvasni, például Margaret Meadet, mert nagyon szórakoztató, ha nem is mindig meggyőző. Egyik munkájában a csendes-óceáni szigetek lakóinak szexualitását hasonlítja össze a háború utáni Amerika ifjúságának szokásaival. De élvezettel olvastam [Edmund] Leach-et és Robert Redfieldet is, aki szerint minden, amit az ember csinál, kultúra. Ez, az Erikson pszichológiájából következő nézet nagy hatással volt rám. [Erik Homburger] Erikson azt írta, hogy az ember addig él, amíg reagál arra, ha valaki fölé hajol. Vagyis az ember a kölcsönös kapcsolatoktól lesz ember. Ez radikális változás a korábbi elképzelésekhez képest, mivel a *homo economicus* helyére a *homo reciprocans*-t állítja. Gyökeresen más történelemszemléletet eredményez, ha nem azt feltételezzük, hogy az emberek mindig a haszon érdekében cselekszenek.

□ Sokat írt az Erdélyi Fejedelemségről is. Publikációi alapján úgy tűnik, Bethlen Gábor születésének 400. évfordulója (1980) adta az alkalmat ehhez a kutatáshoz, ami aztán „A fejedelemség aranykora” című fejezethez vezetett a háromkötetes Erdély történetében.⁵ Milyen emlékei vannak erről?

Intézeti feladatként kaptam, hogy írjak meg egy részt a kötetből. Ez egy nagy kaland volt, mert minden egyes fejezetről ragyogó vitákat folytattunk, amit én nagyon élveztem, ráadásul a könyv is nagy siker lett. A környékünkön azt beszéltek, és most nem viccelek, hogy tolvajok járták végig a házakat, és elvitték az összes Erdély történetét. Nem tudom, ki találta ki ezt a projektet, de az biztos, hogy központilag rendelték el. A kész kéziratot be kellett küldeni a pártközpontba. Nagyon izgultunk amiatt, hogy mi lesz, de végül visszaküldték bontatlan csomagolásban. Lehet, hogy ez ma nem tűnik nagy dicsőségnek, de akkor annak számított. A tévében is mindig azt mondtam, amit akartam. Egyszer néhány szót kihúztak a Wesselényi Miklósról írt cikkemből a *Népszabadságban*, de többször is felhívtak előtte, hogy beleegyezem-e. Mondtam, hogy azt húznak ki, amit akarnak. Én általában nem érzékelttem a cenzúra működését. Valószínűleg igaza van Konrád Györgynek, amikor azt állítja, hogy akkoriban az értelmiség maga cenzúrázta önmagát.

□ A neve Magyarországon és külföldön is szorosan összefügg a reformáció történetének kutatásával. Ebbe a témába mikor kezdett bele?

A reformációt is feladatként kaptam a tízkötetesbe.⁶ Sokáig nem tudtam elkezdni, nehezen közelítettem meg a témát. Emlékszem, Ránki többször

⁵ Péter 1988.

⁶ Péter 1985c.

is szólt, hogy mi lesz már? Nehéz ügy volt, mert amint az közismert, nagyon kevés forrásunk van a reformációról, és a hagyományos elbeszélés mód a földesurak megtéréséről és térítéséről nem tűnt kielégítőnek. Aztán egyszer csak beugrott a megoldás. A nyomtatványok megjelenésén keresztül sikerült megragadnom a folyamat lényegét. Az RMNY⁷ első kötete akkor már megjelent, ez tette lehetővé az elemzést. Szerintem ez a kézikönyv a kora újkori kutatások egyik alapműve, mert részletes és teljes képet ad a korszak egyik legfontosabb ügyéről, a nyomtatásban megjelent teljes anyagról. Végül a reformáció nagyon hálás témának bizonyult, meg is szerettem.

□ A reformáció-kép azóta átalakult a történetírásban. Már nem forradalomnak vagy korszakhatárt jelentő eseménynek szokás tekinteni, hanem egy hosszabb folyamat részének, amelyet a '90-es évek óta sokan az egyház, állam és társadalom konfesszionalizálódása idejének neveznek. A reformációról 2004-ben megjelent, újabb könyvében említést sem tesz erről a koncepcióról, noha a protestáns reformáció és a katolikus reform közös, késő középkori gyökereiről már jóval korábban írt.⁸

Nem szeretem a konfesszionalizáció paradigmát, ahogy nem szeretek egyetlen makrotörténeti magyarázati modellt sem. Egyszer egy konferencián vitába keveredtem a koncepció egyik prominens képviselőjével. Azt mondta, az a különbség köztünk, hogy ő makrotörténelmet ír, én pedig mikrotörténelmet. A probléma pedig az én téves felfogásomból ered, mivel én össze akarom egyeztetni a kettőt, ami azonban – szerinte – lehetetlen. Hozzátette, hogy Peter Burke is osztja az én véleményemet, amit nagy bóknak tekintettem. Az elmélet Európa történetének 150 évét igyekszik megmagyarázni. Végtelenen fogalmazva azt állítja, hogy ez alatt az idő alatt, 1648-ig a vallás volt a fő mozgatórugó. De itt van például Nádasdy Ferenc, egy protestáns családból való arisztokrata esete, aki katolizált. A legújabb kutatások szerint azonban ettől sem az étkezésletét nem dobálta ki, sem a protestáns könyveit nem vette le a könyvespolcáról. Vagyis az áttérés nem jelentett életmódváltozást. Arról nem is beszélve, hogy melyik korszakban nem játszott szerepet a vallás? Ráadásul Európának már nagyon régóta nem csak egy vallása volt, gondolok itt a nyugati és a keleti egyházra. Az elmélet egy visszafogottabb változata szerint a konfesszionalizáció egyszerűen a többféle egyház megszerveződését jelenti.

⁷ Borsa Gedeon – Hervay Ferenc – Holl Béla – Käfer István – Kelecsényi Ákos (szerk.): *Régi magyarországi nyomtatványok / Res litteraria Hungariae vetus operum impressorum, I. 1473–1600*. Budapest, 1971. Az azóta megjelent további kötetek: Kulcsár Péter – Holl Béla – Borsa Gedeon – Heltai János (szerk.): *Régi magyarországi nyomtatványok, II. 1601–1635*. Budapest, 1983; Heltai János – Holl Béla – Pavercsik Ilona – Vásárhelyi Judit (szerk.): *Régi magyarországi nyomtatványok, III. 1636–1655*. Budapest, 2000.

⁸ Péter Katalin 1991: A katolikus megújulás és a protestáns reformáció. In: Somorjai Ádám – Zombori István (szerk.): *A katolikus egyház Magyarországon*. (Ecclesia Sancta.) Budapest, 49–57.

□ Tanulmányainak egy másik vonulatát alkotják a 17. századi főúri politikusokról, köztük Bethlen Gábor és II. Rákóczi György erdélyi fejedelmekről, vagy Esterházy Miklós nádorról és Zrínyi Miklósról szóló írások. Közülük kivel foglalkozott a legszívesebben, és miért?

Rákóczi Zsigmond, I. Rákóczi György fia lett a kedvencem. Pfalzi Henriettát vette feleségül, Comenius is ellátogatott hozzá Magyarországra. Igen érdekes személyiség volt, nagyon vallásos, aki ennek ellenére az egyház szempontjain túl a realitásokat is figyelembe vette. Többek között úgy, hogy a katolikus nádorjelöltet támogatta az országgyűlésen, mert politikailag azt tartotta helyesnek. Egyszer azt mondta, hogy először az osztrák ígát rázzuk le, utána foglalkozunk a religióval.

Esterházy Miklóst is nagyon kedvelem. Őrá azért figyeltem fel, mert az egyik művét olvasva elcsodálkoztam azon, hogy ugyanúgy beszél, mint Zrínyi, noha ekkor a fiát, Esterházy Pétert éppen a főlabanc árulónak kiáltották ki. Elkezdtem olvasni a leveleit, mármint az apát, Miklósét, és rájöttem: a politikában különböző eszközökkel is lehet ugyanarra törekedni. Ő is az ország javát akarta, csak szerinte ezt a Habsburgok szolgálták, mert a törököt más nem tudta kiverni az országból.

Azt hiszem, sikerült ezeknek a közéleti személyiségeknek az emberi oldalát is megismerni, legalábbis úgy érzem, sejtem, hogy ki milyen karakter lehetett. Bethlen Gábor nagyon okos volt, de mint ember nem került hozzám közel, pedig – ahogy Lutherrel kapcsolatban a világot –, úgy vele foglalkozva az egész országot bejártam. Elismerésre méltó, azonban egyben rejtélyes is, hogy dacára hiányos iskolázottságának, gazdasági kérdésekben ő volt a legképzettebb államférfi abban a korban.

□ Kiről írna ma életrajzot?

Borzasztóan szeretnék egy falusi papról írni biográfiát, de attól tartok, ez csupán álom marad.

□ Mit gondol, létezik olyan, hogy „női történelem”? Másként fogalmazva: a nők, azért, mert nők, másképpen írnak?

A szerzőség maga nem indifferens, de inkább az egyéntől függ, és nem a nemtől. A nők és férfiak persze különböznek egymástól, ahogyan két nő sem egyforma. Azt sem tapasztaltam, hogy a nők eredményeit másképp kezelnék, mint a férfiakét. Igaz, a házasságról szóló, legutóbbi könyvem elején én a babapelenkázással kapcsolatos személyes emlékeimről írtam. Lehet, hogy egy férfi az idők változását azzal a személyes reflexióval fejezné ki, hogy reggelente neki kellett a fát felhordani a kályhába, míg ma csak bepöccinti a cirkót.

A gyerek-téma kutatásához a feminizmussal való személyes találkozásom adta a lökést. Egy konferencián jártam Madridban, ahol órákig beszéltek nők és férfiak kapcsolatáról anélkül, hogy a gyerekeket egy szóval is említették volna. Engem ez nagyon ingerültté tett. Erre a típusú feminizmusra volt a reakcióm

a gyermekkor és a gyermeknevelés vizsgálata. A témát a parasztlakosság gyermekeire vonatkozó kevés forrás miatt kellett az arisztokráciára szűkítenünk. A parasztlakosság gyermekeiről csupán egy tanulmányom született.⁹

□ A házasságról szóló könyve¹⁰ úttörő vállalkozás a kora újkori magyar társadalomtörténet kutatásában. Arisztokraták és jobbágyok házassági, valamint a házasságbeli szokásait hasonlítja össze benne, és eközben sok azonosságra mutat rá. Ez a kivételes megközelítésmód szinte minden munkáját jellemzi. Feltűnik ugyanakkor az, hogy a városi társadalommal nem igazán foglalkozik. Vajon miért?

Mert a városok másminyenek, és soha nem dolgoztam városi forrásokkal. Hozzá kell tennem, hogy a mezővárosokat – mivel a lakóik jobbágyok voltak –, soha nem tekintettem városoknak. A városban az emberek közötti viszonyok nagyon különböznek a falusitól. Ugyanúgy, ahogy 18. századi témát sem kutatok, városkönyv se került soha a kezembe. Ezek az én határait.

□ Mit olvas akkor, amikor pihen?

Egyik kollégám egyszer azt mondta, ahhoz, hogy az ember jól tudjon írni, minden nap kell olvasni egy kis Kosztolányit. Ezért aztán nyugatos írókat szoktam olvasni, mivel ennek a korszaknak, a századfordulónak a művészetét, a festészetét és a nagy női karaktereit is szeretem. Ha angolul olvasok, a Bloomsbury Csoport¹¹ tagjait veszem elő, nekik most nagy a reneszánszuk. Néhány kortárs szerző szintén szórakoztató, és amúgy is érdekel, hogyan írnak a fiatalok. A teljes kikapcsolódás pedig az, ha Agatha Christie-t olvasok angolul.

□ Mik a tervei a közeljövőre?

A parasztlakosságról akarok könyvet írni, már megint, vagy még mindig. Hátha találok egy paraszti naplót. Egyet már találtam. A sárospataki városkönyvbe Fekete János főbíró beleírta az életét, öt sorban.

(Az interjút készítette: *Erdélyi Gabriella*.)

⁹ Péter Katalin 1999: Jobbágy gyermekek a kora újkori Magyarországon. *Műhely* (22.) 5–6. sz. 141–148.

¹⁰ Péter 2008. A kötetről Almási Gábor ismertetője jelen Korall-számban olvasható. (A szerk.)

¹¹ A kör 1905 körül alakult meg Virginia Woolf (író), Vanessa Bell (festő), Thoby és Adrian Stephen, valamint Virginia férje, Leonard Woolf (aki egyébként maga is foglalkozott regényírással) és Vanessa férje, Clive Bell (művészetkritikus) jóvoltából. A körbe elsősorban prűd korokkal szemben ellenérzéseket tápláló, azt kifigurázó értelmiségiek tartoztak, mint például G. E. Moore, filozófus, Duncan Grant, festő, Roger Fry, művészettörténész, J. M. Keynes, a modern polgári közgazdaságtan művelője, L. Strachey, életrajzíró és E. M. Forster, regényíró. (A szerk.) Lásd például Rosenbaum, P. S. (ed.) 1993: *A Bloomsbury Group Reader*. Wiley-Blackwell, London.

PÉTER KATALIN KÖNYVEINEK BIBLIOGRÁFIÁJA

- Péter Katalin 1973: *A magyar nyelvű politikai publicisztika kezdetei. A „Siralmas panasz” keletkezéstörténete.* (Irodalomtörténeti Füzetek 83.) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Péter Katalin 1975: *A magyar romlásnak századában.* (Magyar História.) Gondolat, Budapest.
- Péter Katalin 1985a: *A csejtei várúrnő: Báthory Erzsébet.* (Labirintus.) Helikon, Budapest.
- Péter Katalin 1985b: *Esterházy Miklós.* (Magyar História: Életrajzok.) Gondolat, Budapest.
- Péter Katalin 1985c: A reformáció és a művelődés a 16. században. In: R. Várkonyi Ágnes (szerk.): *Magyarország története 1526–1686. III/1. kötet.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 475–604.
- Péter Katalin (összeáll.) 1986: *Buda ostroma, 1686.* (Magyar Levelestár.) Szépirodalmi, Budapest.
- Péter Katalin 1988: A fejedelemség virágkora, 1606–1660. In: Köpeczi Béla – Mak-kai László – Mócsy András – Szász Zoltán (szerk.): *Erdély története. II.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 617–783.
- Péter Katalin 1993a: *Hitújítók és hitvédők.* (A világtörténelem nagy alakjai.) Kossuth, Budapest.
- Péter Katalin 1993b: *A szigetország uralkodói.* (A világtörténelem nagy alakjai.) Kossuth, Budapest.
- Péter Katalin 1995: *Papok és nemesek. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból.* (A Ráday Gyűjtemény Tanulmányai 8.) Ráday Gyűjtemény, Budapest.
- Péter Katalin (szerk.) 1996: *Gyermek a kora újkori Magyarországon: „adott Isten hozzánk való szeretetéből egy kis frauzimmercskét nekünk?”.* (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 19.) MTA Történettudományi Intézet, Budapest.
- Péter, Katalin (ed.) 2001: *Beloved Children. History of Aristocratic Childhood in Hungary in the Early Modern Age.* CEU Press, Budapest.
- Péter Katalin 2004: *A reformáció: kényszer vagy választás.* (Európai Iskola.) Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Péter Katalin 2008: *Házasság a régi Magyarországon, 16–17. század.* (Múltidéző zsebkönyvtár.) L’Harmattan, Budapest.